

Sessiz Ev’de Toplumsal Cinsiyet Normlarının Gölgesinde Kalan Erkeklik Üzerine Bir İnceleme¹

A Study on Masculinity that is Overshadowed by the Gender Norms in the Silent House

Aslı SOYSAL EŞİTTİ*

Öz

Aynı soydan gelen üç kuşağın hikâyesinin anlatıldığı *Sessiz Ev*, yaklaşık yüz yıla yayılan tarihsel zamanıyla, Türkiye’de yaşanan değişim ve dönüşümlerin, toplumsal cinsiyete yüklenen anlam ve değerler aracılığıyla okunmasına imkân sağlar. Toplumsal cinsiyet normlarının sadece kadınlar değil, erkekler üzerinde de etkili olduğu, erkekleri de yaş, meslek, fiziksel görünüm, toplumsal statü vb. etkenlere göre sınıflandırdığı görülür. Bu bağlamda erkeklik, erkekler arasındaki bir mücadele alanı olarak toplumsal rekabeti içinde barındırır. Çalışmanın merkezinde yer alan toplumsal cinsiyete ait söylem ve uygulamaların erkekler arasındaki hiyerarşiyi belirlediği ve erkekler üzerinde baskı kurduğu incelenen roman aracılığıyla görünür kılınmıştır. Çalışmada, erkeklik ile ilgili toplumsal normların, erkekler üzerinde baskı kurulmasına sebep olduğu, onları kuşatan ve engelleyen bir yapıya dönüştüğü tespit edilmiştir.

Sessiz Ev’de birinci kuşağın temsilcisi Doktor Selahattin Bey, toplumsal cinsiyet normları tarafından erkeğe atfedilen birincil toplumsal konumun başarılı, güçlü ve üstün olma gibi değerlerine sahip değildir. Selahattin Bey, mesleğinde, aile yaşamında ve toplumsal hayatta iktidar sahibi bir erkek görünümüne sahip olamamıştır. Selahattin Bey’in soyundan gelen erkeklerin tümü, toplumsal cinsiyet normlarının erkek için belirlediği üstün değerleri taşımayan ve bu sebeple iktidardan pay alamayan bir erkekliğin temsilcisidir. Roman üzerine yapılan incelemede, erkeklerin toplumsal cinsiyet yapıları içindeki kendi erkekliklerini kurgulama biçimlerinin, önceki nesillerin izlerini taşıdığı ve erkeklik algısında belirleyici olduğu görülmüştür. *Sessiz Ev*’de Selahattin Bey’in soyundan gelen meşru ve gayrimeşru tüm erkeklerin, bir önceki nesilden farklı bir erkeklik kurmayı hedefleseler de başarılı olamadıkları, babalarının ya da dedelerinin eril iktidardaki payından uzaklaşmalarının mümkün olmadığı tespit edilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Sessiz Ev, Türk romanı, Orhan Pamuk, toplumsal cinsiyet, erkeklik.

Abstract

The *Silent House*, where the story of three generations of the same lineage is told, with its historical time spanning about a century, allows to read the changes taking place in Turkey through the ascribed meanings and values of gender. It is seen that gender norms are effective not only on women but also on men and these norms categorize men according to their age, occupation, physical appearance, social status etc. In this context, masculinity, as a battleground between men embodies social competition. Though the novel it is seen that gender discourses and practices, that are at the center

¹ Bu çalışma ICAR 2. Uluslararası Akademik Araştırmalar Kongresi’nde sunulan sözlü bildirinin genişletilerek, makaleye dönüştürülmüş şeklidir.

* Dr. Öğr. Üyesi Aslı SOYSAL EŞİTTİ, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, İletişim Fakültesi, İletişim Bilimleri Bölümü, e-posta: soysal_asli@hotmail.com, ORCID: 0000-0002-6762-6389

of this study, determine the hierarchy between men and put pressure on men. In the study, it is determined that social norms related to masculinity cause pressure on men and turn into a structure surrounding and preventing men. As the representative of the first generation in the *Silent House*, Doctor Selahattin Bey, does not have the values such as being successful, strong and superior that are ascribed to man as a primary social position of gender norms. Selahattin Bey could not have the appearance of a man with power in his profession, family life and social life. All of the descendants of Selahattin Bey, are the representatives of a masculinity that does not have superior values determined by the gender norms for men and therefore cannot get a share of power. In the study on the novel, it has been observed that the way men construct their masculinity within their gender structures, carries the traces of previous generations and this is decisive in their perception of masculinity. In the *Silent House*, it has been determined that all legitimate and illegitimate men who are descendants of Selahattin Bey, are not successful even if they aim to establish a different masculinity from the previous generation, and it is not possible for them to get away from the share of their fathers or grandfathers’ male power.

Keywords: Silent House, Turkish novel, Orhan Pamuk, gender, masculinity.

Giriş

Toplumsal cinsiyet, kadın ve erkeğin biyolojik özelliklerinden dolayı, kültürel, tarihsel ve toplumsal olarak belirlenmiş sınırlar içinde yaşaması ve kendi cinsiyetine atfedilen davranışları göstermesidir. “Toplumsal cinsiyet kavramı cinsler arasındaki eşitsiz ilişkilerin toplumsal bağlamlarına ve anlamlarına dikkat çekerek, cinsiyetin sadece biyolojik bir özellik olarak algılanmasını reddeder” (Sancar, 2013, s. 176). Toplumsal cinsiyet kavramı, toplumsal farkları ve topluma egemen olan iktidar ilişkilerini anlamak için anahtar niteliğindedir. Toplumsal ilişkilerin anlamını belirleyerek bu ilişkilerin ne yönde devam edeceği üzerinde etkili olan kavram, kadın ve erkeklerin bedensel farklılıkları üzerinden inşa edilen toplumsal süreçlere dikkat çeker.

Toplumsal cinsiyet normlarının genellikle kadınlar üzerindeki kuşatıcı etkisinden bahsedilmekte, normların erkekler üzerindeki etkisi görmezden gelinmektedir. Oysa erkeklik, cinsiyet normlarının güçlü bir biçimde etki ettiği eril davranış biçimlerinin ve erkekleri kuşatan beklentilerin sonucunda oluşan tarihsel, toplumsal ve kültürel bir inşadır. Erkeklik, sınırları önceden belirlenmiş bir alan içinde, erkeğin kendini ispat etmesine dayalı kültürel, siyasal ve toplumsal bir işleyiştir ve bu işleyişin erkek için zorunlu kıldığı davranış biçimleriyle hayatı şekillendirir. Eril cinsiyet normlarının belirlediği özellikleri taşımayan erkekler, eril iktidardan pay alamaz ve erkeklerin hâkim olduğu iktidar mekanizmalarının da uzağına düşer. Eril tahakkümün ortaya çıkmasında etkili olan iktidar ilişkileri, “ekonomik düzenlemelerle işleyen, duygusal ilişkilere gömülü, dil ve anlam sistemleri ile iç içe yaşayan çok boyutlu bir işleyişe” sahiptir (Sancar, 2013, s. 21). *Sessiz Ev’de* de, roman kişilerinin kendileri ile ilgili erkeklik algılarının, maddi durumlarıyla, yaşadıkları aşklarla ve kullandıkları dil aracılığıyla ortaya çıktığı görülür.

*Sessiz Ev’de*ki erkeklerin, Selahattin Darvinoğlu’nun dönemin siyasal iktidarı ile ters düşmesi ile başlayan erkeklik kaybı ve iktidarsızlaştırılma süreci, sonraki kuşaklara da sirayet eder. Selahattin, yazdığı ansiklopedi ile Doğu’daki tüm inanç ve değerleri yıkacağına inanarak, ömrünü bu uğurda kapandığı Cennethisar’daki evde harcar. Selahattin’in oğlu Doğan, iktidar mekanizmaları ile mücadele edecek güçten yoksun bir erkeklik örneği sergiler; kaymakamlık görevinden istifa ederek babasından kalan eve yerleşir ve gerçek dünyada karşılık bulmayan projeler yazar. Doğan’ın büyük oğlu Faruk, tarih alanında doçent unvanına sahip olmakla birlikte, gerçek yaşamla baş etmekte zorlanmakta, dedesi ve babası gibi Cennethisar’daki eve kapanarak yazacağı günlerin hayalini kurmaktadır. Doğan’ın küçük oğlu Metin ise, anne ve babasının yokluğuyla başa çıkmaya çalışan, tek hayali Amerika’da okumak ve bu sayede çok zengin bir adam olmak olan bir lise öğrencisidir. Selahattin’in gayrimeşru ilişkisinden dünyaya gelen iki oğlu da Fatma Hanım tarafından uğradıkları şiddet sebebiyle fiziksel olarak kusurludur; büyük oğul Recep cücedir ve ömrünü hizmetçilik yaparak geçirmiştir. Küçük oğul İsmail ise topaldır ve hayatını piyango bileti satarak kazanmaktadır. İsmail’in oğlu Hasan ise tembel fakat hırslı, kişisel çıkarları için şiddete başvurmadan çekinmeyen biridir.

Meşru çocuk ve torunlar aldıkları eğitim sayesinde kamusal alanda görünür olmuş ancak toplumsal olarak kabul edilen güçlü erkeklik konumuna sahip olamamış, eril iktidardan pay alamamış ve muktedir bir

konuma gelememişlerdir. Gayrimeşru çocuklar ise eğitim fırsatından da yoksun kalarak toplum içinde düşük statülü işlerde çalışmak zorunda kalmışlardır.

Çalışmada, farklı erkeklerin erkeklik algılarına yer verilerek, güç, kontrol, şiddet, çatışma, öfke, dayanıklılık, disiplin, kabul görme, iktidar, heteroseksizm ve homofobi gibi erkeklik algısının temellendiği yapıların yansımaları metinsel olarak irdelenmiştir. Ayrıca *Sessiz Ev*'de yer alan erkeklerin, eril iktidar konumlarının inşasında ve bu konumun sürdürülmesindeki işlevleri çalışma aracılığıyla görünür kılınmıştır. Eril tahakkümün sadece kadınlar üzerinde değil, erkekler üzerinde de işleyen bir mekanizma olduğu düşüncesi, çalışmanın odak noktasını oluşturmakta, erkeklerin de erkeklere karşı daima bir iktidar mücadelesi içinde olduklarını göstermeyi amaçlamaktadır.

İktidarın Uzağına Düşmüş Bir Osmanlı: Selahattin Bey

Ailedeki erkeklerin yaşadığı erillik kaybı ve iktidarın uzağına düşme durumu, birinci kuşağı temsil eden Selahattin'in, devrin iktidarına karşı çıktığı için İstanbul'dan sürülmesiyle başlar. Sürgüne gönderilmesi, Selahattin'in yaşadığı dönemde muktedir olmadığını bir göstergesidir:

Artık İstanbul'da oturmayacağız Fatma, bugün beni Talat Paşa çağırdı ve böyle dedi: Doktor Selahattin, sen İstanbul'da oturmayacaksın ve siyasetle uğraşmayacaksın! Dedi bana namussuz herif; yok dediğim dedik, ben çok kahramanım diyorsun, dedi, seni de ötekilerle birlikte Sinop hapisanesine hemen ilk gemiyle yollayayım istemezsin herhalde, ne yapalım bizimle çok uğraştın, partiye atıp tuttun, ama akıllı başında bir adama benziyorsun, mantıklı ol, evliymişsin, doktorsun, iyi bir mesleğin var, dünyanın her yerinde rahat bir hayat yaşayacak kadar para kazanabilirsin, Fransızcanız nasıldır azizim (Pamuk, 2012, ss. 19-20).

Selahattin, iktidara boyun eğer, merkezden sürülmeye razı olur, tehditler karşısında korkarak siyaseti bırakır. Öfkelenirse de karşı koyacak cesareti gösteremez. Selahattin, başlangıçta Fatma'ya İttihatçılar devrilince İstanbul'a döneceklerini söylese ve sonrasında dönüşü ansiklopedisini bitirdikten sonraya ertelese de, bir daha İstanbul'a dönmez, bütün ömrünü Cennethisar'da geçirir. Romanda İstanbul, iktidar ilişkilerinin şekillendiği merkez olarak önem taşır. Selahattin, İstanbul'dan ayrılarak, iktidar ilişkilerinin de uzağına düşer. İstanbul'dan sürgüne gönderilen "Selahattin dirseklerini masaya dayamış, başını avuçlarının içine almış ağlıyor" diyen Fatma, eşinin erkeğe atfedilen, duygusal olmama, güçlülük, cesaretli olma ve kararlılık gibi özellikleri gösteremediğine dikkat çeker (Pamuk, 2012, s. 22). Toplumsal cinsiyet normları tarafından kadına atfedilen bir özellik olan duygusallık, Selahattin'in geleneksel bir kadın olan Fatma'nın gözünden düşmesine sebep olur. Fatma, kocasının davranışlarını güçsüzlük ve akılsızlık olarak niteler. Sürgün meselesi karşısında Selahattin'in gösterdiği tepkiler Fatma tarafından, "Evet, şeytan ancak bir çocuğu bu kadar kolay kandırabilir, üç cilt kitapla yoldan çıkarılabilecek bir çocukla evlenmişim ben anladım" sözleriyle ifade edilir (Pamuk, 2012, ss. 21-22). Selahattin'in erkeklik konumundan çocuk konumuna indirilmesi, onun karısının gözündeki iktidarını kaybetmesi anlamına gelir. Yitirilen iktidar, toplumsal olarak bir statü göstergesi olmayan çocuklukla ilişkilendirilir. Selahattin'in içki içmesi, tanrı tanımazlığı ve ömrünü ansiklopedi yazmak için harcaması, Fatma'nın gözündeki saygınlığını yitirmesine sebep olur. Selahattin'in karısının gözünde hiçbir yeri, değeri ve iktidarı yoktur, karısı tarafından daima küçümsenir. Selahattin'in din ile ilgili düşünceleri ve olumsuz davranışları yüzünden hastalarının uğramaz oluşuyla, geçimlerini, Fatma'nın baba evinden evlenirken kendisine verilen takıları satarak sürdüren ailede, Selahattin'in erillik kaybına uğradığı görülür. "(İ)flas eden, para kazanmayı beceremeyen, mesleğinde başarılı olamayan erkeklerin 'erkeklik kaybına' uğradıkları ve sınıfsal başarısızlıkları nedeniyle sınıfsal konum skalasında 'aşağı doğru düşüş' yaşadıkları görülür" (Sancar, 2013, s. 46). Hastasız kalan Selahattin de yıllar boyunca sadece ansiklopedisini yazmakla meşgul olur ve karısının parasıyla geçinir. Bu durum onun karısının gözündeki saygınlığını ve evdeki iktidarını kaybetmesine sebep olur.

Selahattin, Cennethisar'da kendisine Rousseau'yu örnek alır, Rousseau gibi Cennethisar'ın doğasında herkesten uzakta istediği gibi düşünebileceğini ve yazabileceğini hayal eder: "İstanbul'un bütün o iki yüzölçümünden kurtuldum diye öyle seviniyorum ki, Talat'a neredeyse teşekkür mektubu yazacağım.

Bırak o İstanbul’dakileri, suçları, acıları ve birbirlerine çektirdikleri işkenceleri içinde çürüsünler” (Pamuk, 2012, s. 96). İstanbul’daki iktidar mücadelesinin çalışmasına engel olduğunu, yitirdiği iktidarı yazı aracılığıyla yeniden kazanabileceğini düşünen Selahattin ansiklopedisine, “Doğu’nun hâlâ ortaçağın derin ve iğrenç karanlıklarında uyuyor olması, bizi, bir avuç aydını umutsuzluğa değil, tam tersi büyük bir çalışma heyecanına sürüklemelidir” yazar (Pamuk, 2012, s. 25). Yazdığı ansiklopedi sayesinde insanları bu derin ve karanlık uykudan uyandırmak ister. Yazı aracılığıyla kitleleri değiştirebilecek gücü kendisinde görerek iktidar yapılarına eklenmeyi ister. Selahattin tarafından yazı ve yazının taşıdığı değiştirici potansiyel, eril iktidar yapıları ile ilişkilendirilir ve yazı aracılığıyla aydınının toplumsal yapılar üzerinde söz sahibi olması umut edilir. Ailenin diğer meşru üyelerinde de yazı aracılığıyla erk sahibi olma arzusu görülse de yazının onlara bu imkânı sağlamadığı görülür. Bilakis yazı aracılığıyla, var olan erkekler dünyasından kaçma, kamusal yaşamda varlık gösterememe, eril iktidarda söz sahibi olamama gibi durumların görünürlük kazandığı ifade edilebilir.

Selahattin, kırk sekiz ciltlik ansiklopedisini bitirdiği zaman, Doğu’da söylenmesi gereken bütün sözlerin ve tüm düşüncelerin bir anda söylenmiş olacağını ve milletin onu anlayacağını düşünür. Selahattin, bilgi ve iktidar arasındaki ilişki aracılığıyla, kendisinin galip geleceğini düşünür:

Ne zaman uyanacaklar dersin? Aptal bir huzurla uyuyor sersemler: Yalanların ahmak huzuruna gömülmüş, dünyanın kafalarındaki safsatalara ve ilkel hikayelere uygun olduğuna inanmanın ilkel sevinciyle uyuyorlar. Elime sopa alıp kafalarına vura vura uyandıracam onları! Budalalar, sıyrılın bu yalanlardan, uyanın da görün (Pamuk, 2012, s. 119).

Selahattin, kendisi tarafından ortaya konacak olan bilginin Tanrı’nın yerini alacağını söyler. Selahattin bilimi dinin yerine, kendisini de Allah’ın muktedir konumuna koyar. Kendisi bilgiye sahip olduğu için, iktidara da sahip olacağını söyler: “Başka çareleri de artık kalmadığı için ve bu dehşetten bir an önce kurtulmak için koşa koşa bana, evet bana gelecekler, benim kitaplarım, 48 ciltlik ansiklopedime benim ve asıl tanrısal şeyin artık bu ciltler olduğunu, ben olduğumu anlayacaklar Fatma” (Pamuk, 2012, s.142). Pozitivist Selahattin, daha önce Batı’da kanıtlanmış bilgileri yeniden kanıtlamak için uğraşır. Selahattin, evinde kurduğu laboratuvar ile bilime katkı sunacağını zanneder, bu uğurda çok para harcar:

Çamaşırhanedeki saçmalıklar için sana çok masraf ettirdim Fatma, diyordu, hepsinin çocukluk olduğunu söylemekte sen haklıymışsın, özür dilerim, evimize kuracağımız amatör laboratuvarlarla bilime katkımız olacağını sanmak yalnız gençlik hevesi değil, aynı zamanda bilimin ne yüce bir şey olduğunu anlayamamaktan ileri gelen bir çocuklukmuş (...) Adamlar her şeyi bulmuşlar, söylenecek yeni bir söz kalmamış ki: Bak şu söze: Güneşin altında yeni bir şey yok! Fatma, bak gördün mü, bu söz bile yeni değil, bunu da Allah kahretsin onlardan öğrendik (Pamuk, 2012, s. 147).

Selahattin’in Batı karşısındaki tutumu, Türk aydınınının modernleşme süreci içinde Batı karşısında hissettiği gecikmişlik endişesini yansıtır. “Modernleşme, erkek aydınlar için bir boyun eğme, sindirilme, bir kimlik yitimi, bir yenilgi, bir aşağılanma duygusu ve üstesinden gelmek için çırpındıkları bir deneyim”dir (Timuroğlu, 2019, s. 67). Selahattin’in yıllardır üzerinde çalıştığı ansiklopedideki bilgiler ve fikirler de Batı’da çoktan bulunmuştur. Selahattin ömrünün sonuna geldiğinde her şey için çok geç kaldığını fark eder.

İstanbul’dan sürgün edilen Selahattin’in geleceğe dair umudunu doğacak olan çocuğu ayakta tutar. Selahattin, hamile olan Fatma’yla konuşur, nasıl bir çocuk yetiştireceğini anlatır: “(B)u karnındaki çocuğa mutlaka iyi bir eğitim vermeliyiz, onu bir kere olsun ağılatmayacağım, korku denen şeyi, o Doğu’lu hüznü, ağlayışları, kötümserliği, yenilgiyi ve korkunç Şark boyun eğişini bu çocuğa asla öğretmeyeceğim” (Pamuk, 2012, s. 97). Selahattin’in doğacak olan çocuğunu yetiştirmede Batılı bir eğitimi önemsemesi, Türk aydınınının Tanzimat Dönemi’nden itibaren Batı karşısında duyduğu gecikmişlik endişesinin bir yansıması olarak görülebilir. Babanın gecikmişliği doğması beklenen oğul tarafından telafi edilecek, oğul çağı yakalayacaktır.

İstanbul'dakilerle mücadele edecek güçten yoksun olan Selahattin, yeni bir dünya kurma umuduyla İstanbul'dan ayrılır ve yeni bir dünyada bilgi sayesinde muktedir olacağını umut eder ancak başarısız olur. Kendi başarısızlığını oğlunun telafi edeceğine inanır ve doğacak oğluna bu iktidardan pay biçer.

Doğan Bey: Bir Cumhuriyet Aydını

Selahattin Bey'in oğlu Doğan, babasının geleceğe dair yapmak isteyip de başaramadıklarını telafi edecek, çağı yakalayacak oğul olarak görülür. Henüz doğmadan babası, "(B)iliyorum erkek olacak ve adını Doğan koyacağım, bu doğan yeni dünyayı bize hatırlatsın diye, zaferle ve güvenle yaşasın diye ve dünyaya gücünün yeteceğine inansın diye de" (Pamuk, 2012, s. 96) diyerek, oğlunu kendisinin yapamadıklarını yapacak, muktedir olacak bir konuma yerleştirir. Oysa romanda Doğan da, babası gibi mücadeleciler bir ruha sahip olmayan, iktidar mekanizmaları ile baş edecek güçten yoksun bir erkek olarak anlatılır. Değiştiremediği düzen karşısında valilik sırası gelmişken, yenilgi ile istifa eden Kaymakam Doğan Bey, Cennethisar'daki baba evine sığınarak, kimsenin okumadığı yazılar yazar.

Fatma Hanım ölen oğlunun mezarı başında "ah zavallı, akılsız, talihsiz oğlum benim" (Pamuk, 2012, s. 71) diyerek ağlar ve üzüntü içinde "Doğan'ım ben sana hayatta yapacağın en son iş babana uymaktır diye kaç kere, kaç kere söylemedim mi, onu görüp kendine örnek almayasın diye ben seni yatılı okullara yollamadım mı" der (Pamuk, 2012, s. 72). "(B)abaların sahip olduğu erkeklik değerlerinin 'rol modeli' olarak çocuklarına da büyük ölçüde geçtiği genel kabul gören bir görüştür" (Sancar, 2013, s. 125). Fatma Hanım, oğlunun babasını örnek almasını engellemek ister ve oğlunu tüccar ya da mühendis olması için Fransız mektebine yatılı olarak verir. Ancak, babasının sürgüne gönderilmesine sebep olan siyaset merakı, oğluna da sirayet etmiştir: "Anne bu memleket yalnız siyasetle düzeler" diyerek siyaset bilimine kaydolan Doğan'a annesinin cevabı "sana mı kaldı a benim akılsız oğlum düzeltmek"tir (Pamuk, 2012, s. 72). Fatma Hanım, bir ömür geçirdiği Selahattin'in siyaset sebebiyle çektiği sıkıntılara yakından tanıklık ettiği için oğlunun babasından ayrı bir yol çizmesini ister ancak oğluna engel olamaz.

Doğan, üniversiteyi bitirdikten sonra kaymakam olarak göreve başlar ancak hassas bir insandır. Tanıklık ettikleri ve yaşadıkları karşısında hissettiği çaresizlik, içine kapanmasına sebep olur. Annesi ile arasında geçen konuşmada gördüklerinin ve yaşadıklarının kendisine ağır geldiğini, kaymakamlık görevini devam ettiremeyeceğini ifade eder:

(B)en sana hiç olmazsa bari bu işte diren, belki vekil yaparlar, kaymakamlıktan ayrılma, bak valilik sıran geliyormuş oğlum, demedim mi, hayır anne, dayanamıyorum artık, hepsi iğrenç, çirkin anne, vah zavallı yavrum benim, sen niye ötekiler gibi işinle evin arasında gidip gelmiyorsun, ama biliyorum dedim bir gün, öfkelenmişim, çünkü tembel ve korkaksın değil mi, baban gibisin, yaşamaya, insanlar arasına karışmaya cesaretin yok değil mi, onları suçlamak ve hepsinden nefret etmek daha kolay; hayır anne, hayır, sen bilmiyorsun, hepsi iğrenç, kaymakamlığa bile dayanamıyorum artık, orada zavallı köylülere, fakir fukaraya şöyle yapıyorlar, böyle eziyet ediyorlar, karım da öldü, çocuklara teyzeleri baksın, ben istifamı verip, buraya gelip yerleşeceğim (Pamuk, 2012, ss. 72-73).

Doğan, mücadele edecek güçten yoksun bir adamdır. Toplumsal cinsiyet normlarının erkek ile özdeşleştirdiği, güçlülük ve kararlılık gibi özellikleri taşımaz. Doğan da babası gibi kimsenin hayatına etkisi olmayan yazılar yazarak ömrünü tüketir. Gerçek hayatla ilişkisi zayıf olan Doğan, hayata geçiremediği proje taslakları hazırlamakla uğraşır, gerçek hayatla yüzleşemez ve yanlış gördükleri ile mücadele edecek güçten yoksundur. Doğan, annesine babasının bir ömür boyu yazdığı yazıları vermesi için yalvarır fakat babasından geriye hiçbir şey kalmamıştır, annesi babasının yazdıklarını yakmıştır. "Yırttın, yaktın, attın değil mi? Ağlamaya başlar. Az sonra rakıya sarılır. Ben de yazacağım. Ben de babam gibi" (Pamuk, 2012, s. 220). Doğan da babası gibi mevcut olumsuzluklara yazı ile karşı çıkabileceğini düşünür. Başarısız oldukça içkiye sarılır. Etrafındaki arkadaşları, bakan, genelkurmay ikinci başkanı vb. olmuştur. O ise, etrafında olan biten haksızlıklara dayanamayarak, valilik sırası gelmişken kaymakamlıktan istifa ederek Cennethisar'daki eve sığınmıştır. Gördüğü yanlışları düzelterek eylem gücüne sahip olmayan Doğan, toplumsal cinsiyet

normlarının erkeklik için belirlediği temel özelliklerden yoksundur. Kabul görmek için daima yeniden inşa edilmesi gereken toplumsal bir konum olan erkeklik, erkeğin başarılı, güçlü ve cesur olmasını bekler. Sancar (2013, s. 28-29), erkeklik için “(g)üç, akıl, aktiflik, çatışmadan kaçmamak, şiddet uygulayabilmek, rekabet becerisi ve başarı tutkusu, teknolojik bilgiye ve uzmanlığa sahip olmak istemek, risk alma ve macera peşinde koşma arzusu, kahramanlık istencine sahip olma” gibi özelliklerin genel olarak kabul gördüğüne dikkat çeker. Toplumsal cinsiyet normlarının erkek için belirlediği özellikleri taşımayan Doğan da babası gibi eril iktidarın uzağına düşerek, kimseye faydası olmayan, hayata etki etmeyen, onu söz sahibi yapmayan yazılar yazarak ölü.

Faruk: Tekerrür Eden Yaşam Biçimi

Doğan’ın büyük oğlu Faruk, eşinden boşanmış, tek başına yaşayan bir tarih doçentidir. Hayatın gerçekleriyle yüzleşmekten kaçan, mutsuz bir adamdır. Hayat karşısında yenilgi hissetmekte, dedesi ve babası gibi Cennethisar’a yerleşerek yazmanın hayalini kurmaktadır. “Elimde koca çantamla okula gidip geldiğimi, geceleri boş evde pineklediğimi, yemek yiyip televizyonun karşısında uyukladığımı söylemedim. Daha, dün sabah üniversiteye giderken, içki vaktini beklediğimi, tarih denilen şeye olan inancımı yitirmekten korktuğumu ve karımı özlediğimi de söylemedim” diyen Faruk (Pamuk, 2012, s. 41), teselliyi içkide arayan, içe dönük, kendini ifade edecek dilden yoksun, hayata olan inancını kaybetmiş biridir. Çocuk konusundaki tutarsız düşünceleri ve çocuk sahibi olmak için doktora gitmeyi kabul etmemesi sebebiyle kendisinden uzaklaşan karısı, boşandıktan sonra başkasıyla evlenmiştir. Karısı yeni bir hayata başlamış, Faruk ise başlayamamıştır. Faruk, karısından ayrıldığı için üzgündür ancak evliliklerindeki problemleri çözmek için herhangi bir eylemde bulunmamış ve bu nedenle de karısını kaybetmiştir.

Abisinin haline acıyan Nilgün, “Boş yere niye koyvermek istiyorsun kendini?” diye sorar (Pamuk, 2012, s. 236). Nilgün’e göre abisi kendine yazık etmiştir. Yaşam biçimi, sürekli alkole sığınması ve mutsuzluğu, Faruk’un daha da içine kapanmasına neden olur. Faruk, Nilgün’e “Sence karım, niye bırakıp gitti beni?” diye sorar (Pamuk, 2012, s. 237). Nilgün, “Ben ikinizin de birbirinizi bıraktığınızı sanıyordum” sözleriyle cevap verir. “Hayır, yalnızca o beni bıraktı. İstedığı yere bir türlü ulaşamıyordum çünkü... Bayağılaşacağımı anladı herhalde” diyen Faruk (Pamuk, 2012, s. 237), karısı tarafından istenmemekle başarısız bir erkeklik örneği sergilemektedir.

Annesi öldüğünde on yedi yaşında olan Faruk, emekliliğini beklemeden kaymakamlıktan istifa eden babasıyla beraber Cennethisar’a döner. Burada alkole sığınan ve yazarak teselli bulmaya çalışan babası, Faruk’un yaşam algısına etki eder. O da başarısızlık hissettiğinde ve mutsuz olduğunda, Cennethisar’daki eve dönerek dış dünyayla iletişimini kesmek, alkole sığınmak ve yazmak ister. Cennethisar’a yakın olan Gebze’deki arşivde yazları araştırma yapan Faruk, “Birisi, benim için, kapının önüne günde üç öğün yemekle bir paket sigara ve akşamları da biraz rakı bıraksa, bu serin bodrumda sanki bütün hayatımı geçirmeye boyun eğecek gibiydim” der (Pamuk, 2012, s. 86). Faruk, hayat karşısında mücadele gücünden yoksun bir tavır benimsemesiyle babası ve dedesinin eril iktidardan pay alamayan tutumlarını tekrar eder. Erkekliğin toplumsal olarak kabul edilmesi, kamusal alanda varlık göstermeyi, zorluklarla mücadele etmeyi ve pes etmemeyi gerektirir. Romanda üç nesil de mücadeleciler bir ruha sahip değildir, yenilgiyi kabul ederek insanlardan uzak yaşamının hayalini kurar ve başarısız bir erkeklik örneği sergiler. Bu durum, hem eril toplumsal cinsiyet normlarının erkeklerden beklediği davranış biçimine aykırıdır hem de onların toplum tarafından saygın bir konuma sahip olmalarını engeller. Yapmak istedikleri için eyleme geçerek ya da mücadele ederek varlık göstermek yerine üç nesil de yazı aracılığıyla kendini ifade etme yolunu tercih eder. Dedesi ve babası gibi yazarak hayata tesir edebileceğini düşünen Faruk, “Otuz yıl, hayır, hayatımın sonuna kadar sürecek bu saçma tasarımı, budalalık ve yiğitlik ve göz bozukluğu ve sinir hastalığı biçimlerine girerek gözümün önünde bir süre daha canlandı. Yazacağım sayfaların sayısını ürpererek düşündüm” der (Pamuk, 2012, s. 162). Faruk’un yazma tasarımı ile ilgili endişesinin sebebi kendinden önceki nesillerin başarısızlıkla sonuçlanan yazma faaliyetleridir. Üç nesil de kendini ifade edecek eylem gücünden yoksun, anlaşılacak için yazmayı tercih eden, başarısızlık duygusuyla baş etmeye çalışan, teselliyi alkolde arayan erkeklerden oluşur.

Metin: Yeni Bir Erkeklik Arayışı

Metin, Doğan'ın küçük oğludur. Küçük bir çocukken anne ve babasını kaybetmiştir. Amerikan Koleji'nde okumakta, Amerika'da üniversiteye giderek çok zengin bir adam olmanın hayalini kurmaktadır. Cennethisar'daki arkadaşları, roman boyunca sosyetikler olarak adlandırılan zengin ailelerin çocuklarıdır. Metin ise yazın arkadaşlarıyla vakit geçirmek için gereken parayı kış boyunca zengin çocuklarına özel ders vererek biriktirmiştir:

Evet, ben derslerime çok çalışırım, sınıfımda birinci olmazsam canım iyice sıkılır ve benim gibilere de inek denildiğini bilirim, ama benim babamın, beni on yıl sonra başına geçireceği takım tezgâhları fabrikası yok, iplik fabrikası yok, demir deposu ve dökümhanesi ya da Libya'da aldığı küçük de olsa bir ihalesi ve hatta bir ihracat ve ithalat bürosu da yok benim zavallı babamın. Benim kaymakamlıktan istifa etmiş zavallı babamın yalnızca bir mezarı var (Pamuk, 2012, s. 47).

Metin ders çalışmayı, hedeflerine ulaşmasını sağlayacak en önemli araç olarak görür. Başka bir şansı olmadığına inanan Metin'e ölen babasından herhangi bir şey miras kalmamıştır. Metin, Cennethisar'daki babaannesinin evini müteahhide vererek, oradan gelecek parayla, Amerika'da üniversite okumanın hayalini kurar. Sahip olduklarından memnun olmayan Metin, daha iyi bir hayat yaşamak ve gelecek endişesinden uzak kalmak ister. Zekâsına güvenir ve zekâsı sayesinde bir gün zengin bir adam olacağını ve eril iktidardan pay alacağını hayal eder. Abisi ve ablasının varlığının, eline geçmesini planladığı paranın önünde engel olduğunu ve onlar yüzünden hayal ettiği gibi bir yıl sonra Amerika'ya okumaya gidemeyeceğini düşününce ise çok öfkelenir.

Metin'in yazları arkadaşlık ettiği gençler, zengin ailelerin çocuklarıdır. Onların yanında daima ezildiğini hisseden Metin, kendisinin onlardan daha zeki olduğunu düşünerek avunur. “Ben hepsinden zekiyim bunların” (Pamuk, 2012, s. 52). Zengin bir ailenin kızı olan Ceylan'a âşık olan Metin, kendini Ceylan'a sevdirmeye çalışır ve gruptakilerin çok aptal olduğunu düşünür: “Ama korkma Metin, korkma diye düşündüm: Sen zekisin. Zekanın gücüne inanıyorum ben; evet inanıyordum” diyen Metin (Pamuk, 2012, s. 90), onları aptal bulmasına ve herkese katlandığını düşünmesine rağmen oradan ayrılmaz. Metin'in zekâsı arkadaşları tarafından, “Çarpım tablosu ezberlemekle olmaz her şey” sözleriyle küçümsenir (Pamuk, 2012, s. 93). Metin, hayatın başındadır ve duyduğu gelecek kaygısına, Ceylan tarafından kabul görmemek endişesi eklenir: “Kendimi yatıştırmak için üstünlüklerimi hatırlayıp teker teker saydım, ama bu da avutmadı beni” (Pamuk, 2012, s. 132). Ceylan'a olan aşkının yaşattığı karmaşık duygular, Metin'in dengesini bozar.

Amerika'ya gittiğinde arkadaşlarının yaptıklarından kurtulacağını düşünen Metin, zengin bir adam olmanın hayalini kurar: “En sonunda Amerika'da kazandığım paralarımıyla Türkiye'de bir gazete satın alıyorum, ama bizim ahmak zenginler gibi batırmıyorum onu; gazete sahipliğini de kıvrıyor, Yurttaş Kane gibi bir hayat sürüyordum, yalnız yaşayan efsane bir adamdım, ama Allah kahretsin, Fenerbahçe kulübü başkanı olmak da vardı aklımda” (Pamuk, 2012, s. 133). Metin, zengin ve güçlü bir erkek olarak, her şeye sahip olmanın halini kursa da, arkadaşları arasında yoksulluğunu hisseder.

Otomobil, romanda erkekler arasında bir rekabet göstergesi olarak kullanılmıştır. “Buna Alfa Romeo derler. Hakkını vermeyi bilmek gerek” (Pamuk, 2012, s. 133) sözleri, otomobil markalarının bir iktidar göstereni olarak romanda önemli bir yere sahip olduğunu gösterir. Metin, “Bir Mercedes'im olsaydı kaldırımlarda kepçeye çıkar bu kızlardan birini mutlaka yakalardım” (Pamuk, 2012, s. 134) der. Otomobil romanda fallusun göstereni olarak konumlandırılmıştır. Simgesel olarak otoriteye karşılık gelen fallus, babanın aldığı hazı ya da koyduğu yasayı anlatmak için kullanılır (Green, 2004, s. 97-98). Eril iktidar ilişkilerinde muktedir olmanın bir göstergesi olan fallus, gücü çağırır. Bourdieu (2014: 36), cinsiyetlendirilmiş dünya görüşünün, erkekliğin, eril şeref noktasının sembolü olarak fallusu oluşturduğunu ifade eder. Romanda Metin'in sahip olma hayalini kurduğu her şeye babasının parası sayesinde sahip olan Fikret'in teknesi ve arabası fallusun bir gösterenidir ve onun eril iktidardan pay aldığına işaret ederler. “Çirkin ve aptal olursan, hiç olmazsa sestem hızla giden bir deniz teknen ve ondan daha hızla giden bir

arabanla bir kişiliğin sahibi olmalısın ki kızlar yüzüne baksınlar” (Pamuk, 2012, s. 53) sözleriyle Metin, Fikret’e karşı olan öfkesini dile getirir. Romanda “Anadol zavallıların arabasıdır” (Pamuk, 2012, s. 134) sözleriyle işaret edilen statü farkı, Metin’in kullandığı abisinin otomobilinin, zengin arkadaşları tarafından hor görülmesine ve dolaylı olarak Metin’in de aşağılanmasına sebep olur. Otomobil aracılığıyla eril iktidardan pay alamayan Metin ise Fikret karşısında zekâsıyla varlık göstermeye çalışır. Fikret’in, Ceylan’la ilgilenmesi Metin’le aralarındaki rekabeti güçlendirir:

Babası bu kış birdenbire nasıl kalp krizi geçirmiş ve bir anda bütün işin başına, evet daha on sekiz yaşındayken, nasıl geçmek zorunda kalmış da ağabeyisi Almanya’dan dönene kadar bütün işleri ve adamları tek başına yönetmiş filan. Sonra yakında daha da önemli biri olabileceğini söyleyince ben, bizimkilerin çoktan öldüğünü, bu sabah da mezarlarına gittiğimizi söyledim (Pamuk, 2012, s. 88).

Fikret, anlattıklarıyla güçlü bir erkeklik konumuna henüz on sekiz yaşındayken sahip olduğunu, işleri ve adamları yönetecek güç ve yeterlilikte olduğunu vurgular. Metin’in çalışarak sahip olmak istediği güce, Fikret’in babası sayesinde sahip olması Metin’i rahatsız eder. Antonio Gramsci’nin “hegemonya” ve “ideoloji” ile ilgili fikirlerinden hareketle “hegemonik erkeklik” kavramı ortaya çıkmıştır. Bu fikre göre tüm erkekler “ataerkil iktidardan pay alır” ancak “sınıfsal üstünlük” ve “politik iktidara yakın olan bazı erkekler” ataerkillikten daha fazla pay alır ve diğerlerine göre erkekliklerin inşası üzerinde belirleyici olurlar. Ataerkillikten “sınıfsal ve politik avantajları” sebebiyle daha fazla pay sahibi olan erkekler, sadece kadınlar üzerinde değil, “diğer erkekler üzerinde” de etkili olarak “hegemonyalarını inşa ederler” (Bozok, 2015, s. 275). Romanda Fikret hegemonik erkekliğin avantajlarına sahip bir erkek olarak, diğer erkeklerden üstün bir erkeklik konumunun temsilcisidir.

Metin’in Ceylan’la olan ilişkisinde, eril toplumsal cinsiyet normları tarafından erkeğin toplumsal olarak kadından üstün olduğuna ve kadına karşı istediği gibi davranabileceğine dair inanç etkilidir. Ceylan, Metin’e iç dünyasını açar, gelecekte ve hayallerinden bahseder. Metin ise onu çok sevdiğini söyler ve öpmeye çalışır. Ceylan, Metin’e çok sarhoş olduğunu söyleyerek uzaklaştırmak istese de, Metin, onu dinlemez ve Ceylan’a duyduğu aşkı gerekçe göstererek genç kızla zorla beraber olmaya çalışır. Aralarında yaşanan itiş kakış sonucunda Metin Ceylan’ı bırakır. “(A)ma hayır ben ırz düşmanı da değilim, yalnız seni biraz öpeyim ve sevdiğimi anla, diyordum, sıcaktan kendimi tutamadım, o kadar her şey ne kadar bayağı ve saçma ve aptalca” (Pamuk, 2012, s. 197). Metin, Ceylan’ın isteği dışında onunla birlikte olmaya çalışmış, gerekçe olarak da sevgiyi öne sürmüştür. Davranışının Ceylan’ın gözünde onu değersizleştirdiğinin farkındadır: “(B)eni rahat bırak, tamam mı, git koş hemen arkadaşlarına anlat, aman çocuklar, dikkat edin bu Metin tuhaf biriymiş, üzerime saldırdı, görgüsüz, kaba herif, zaten belliydi, gazetelerde çıkan ırz düşmanlarından farkı yokmuş” (Pamuk, 2012, s. 197). Metin, yapmaya çalıştığı eylemin ne denli yıkıcı ve kınanacak bir eylem olduğunun farkındadır. Ceylan ona kalbini açmaya çalışmış, Metin ise ona tecavüz etmeye kalkışmıştır. Giddens (1994, s. 116), erkek cinsel şiddetinin ataerkil tahakkümün devamından ziyade “güvensizlik ve yetersizlik” duygularından kaynaklandığına dikkat çeker. Toplumsal cinsiyet tarafından belirlenen kalıplaşmış değer yargıları, tecavüz için de bir konum belirler. “Kadınları değersizleştiren ve onları faydalanılabilir nesnelere ya da mülkiyete indirgeyen hiyerarşik toplumsal cinsiyet ilişkileri ve bunlara karşılık gelen değerler, duygu kurallarını etkisiz kılarak, erkekleri tecavüz için güçlendiren faktörlerdir” (Scully, 2016, s. 182). Metin, Ceylan’ın onu istememesinin sebebi olarak fakirliğini görür ve kendini başarısız hisseder. Kendi başarısızlığı karşısında Fikret’i hatırlar: “(B)en bütün yaz teyzemin sıcak ve bunaltıcı küçük evinde para biriktirirken burada Fikret’le Ceylan, hayır hayır, ne haksızlık, kızlar parayla değil, zekâ, yetenek ve yakışıklılıkla kandırılmalı” sözleri Metin’in kadına bakışını da ele verir (Pamuk, 2012, s. 197). Metin’in Ceylan’la beraber olmak istemesinin sebebi Fikret karşısında iktidarını ispat etmektir. Arın (2018, s. 307), “iktidarın ispatı”nın tecavüzün önde gelen sebeplerinden biri olduğuna dikkat çeker. Metin de, yoksulluk sebebiyle eril iktidardan alamadığı payı, Ceylan’la beraber olarak almak ve böylece erkekliğini kanıtlamak ister. İktidar ilişkilerinde para, önemli bir yere sahiptir. Metin kendini, başarısız, yalnız ve güçsüz hisseder. Erkeklik iktidarından pay alamadığının farkındadır: “(K)imsem yok, hep sizin yüzünüzden anne, baba, niye erken öldünüz, kimselerin annesiyle, babası böyle yalnız bırakıp

gitmiyor oğlunu, hiç olmazsa bana iyi bir miras bıraksaydınız, o zaman ben de o parayla onlara benzerdim” (Pamuk, 2012, s. 198). Metin, ailesini eril iktidardan pay alamayacak kadar güçsüz ve cesaretsiz olduğu için eleştirir ve kendisinin cesaretli olduğunu ve kazanacağını söyler ancak öncelikle Ceylan’ı kaybeder. Fikret, Alfa Romeo marka otomobiliyle Ceylan’ı Metin’in yanından alır. Metin zorlukla çalışan Anadol ile Fikret’le yarışmayı teklif eder ve yarışı kaybeder. Fikret karşısında kaybettiği yarış, erkeklik iktidarı ve Ceylan’ı da kaybetmesi anlamına gelir.

Sessiz Ev’in anlatı zamanının 1980 darbesinin hemen öncesi olması, bu dönemdeki farklı erkeklikleri görmeye olanak sağlar. Fikret’le yarışırken, Metin’in arabası yolda bozulur ve arabayı iterek götürmeye çalışırken beli ağrır ve ağlar. O sırada önceki akşam az kalsın yolda ezeceği ülkücülere rastlar, onların kim olduğunu yardım istedikten sonra anlar. “Bizi beygir mi sandın, yoksa babanın uşağı mı? Yokuş aşağı kaydır” uyarısıyla karşılaşır (Pamuk, 2012, s. 251). Ülkücü bir gruba dahil olan bu erkekler, kendilerini üstün bir erkeklik konumunda görür ve Metin’i aşağılarlar: “Ceketli beni değil, bir kadını taklit eder gibi konuştu: ‘Kusura bakma şekerim, bu sabah seni az daha eziyormuşum’ ” (Pamuk, 2012, s. 251). Metin’le yeterince erkek olmadığını ima ederek şekerim diyerek konuşmaları, onların gözünde Metin’in kendileriyle eşdeğer bir erkeklığe sahip olmadığını göstergesidir. Millett (2011, s. 89) ataerkil toplumlarda güçsüz erkeklerin kadın durumuna indirildiğine dikkat çeker. Metin’in kadını addedilen bir dille taklit edilmesi, onun erkekliğinin gruptakiler tarafından kabul görmediğinin işaretidir. Cesur olma halinin başkalarını küçümseme ile sonuçlandığına ve karşıdakinin sözlerinin küçümsemekle değersizleştirildiğine dikkat çeken Bora ve Tol (2009, s. 833)’a göre “(k)arşıdakini küçümsemenin bir biçimi de karşıdakinin yapıp ettiklerinin yanlışlığına, yetersizliğine, tutarsızlığına yapılan vurgudur. Küçümsemenin son mertebesi erkeğin sorgulanmasıdır.” Metin’le şekerim diye konuşarak onun kabul görmeyen erkekliğine işaret ederler, kendilerinin üstün, cesur ve güçlü olduğunu vurgularlar. Göregenli (2014, s. 365), heteroseksüelliğin ne olduğundan ziyade ne olunmadığını kanıtlanmasına yönelik ispata dayalı bir işleyişe sahip olduğuna dikkat çekerek, bu bağlamda bireyin erkek olduğunu onaylamasının, kadın olmadığını ispat etmesinin önemini vurgular. Gençler, Metin’in Amerikan Lisesi’nde okuduğunu öğrenince sosyete lisesinde okuduğunu söylerler (Pamuk, 2012, s. 251). Ülkücü gençler tarafından sosyetiklik, ülkücülüğün karşısında bir değer olarak görülür ve küçümsenir. El sıkışır ve Metin’in gözünden yaş gelecek kadar canı yanınca, o da karşısındakinin elini sıkar ve diğeri çaresizlikle Metin’in elini bırakır. “Kuvvetliymişsin, ama benden kuvvetli değilsin” der (Pamuk, 2012, s. 251). Burada da bir eril üstünlük kaygısı görülür. Metin onlardan daha az kuvvetlidir yani daha az erkek olarak görülür. Metin’den 500 lira istedikleri sırada Metin’in elindeki cüzdanı fark ederler. Cüzdanda Metin’in bir ay boyunca yaz sıcağında matematik ve İngilizce dersi vererek kazandığı on iki bin lira vardır. Gençler, Metin’in bütün parasını alırlar. “Bir daha arabayı yavaş sürersin, milleti babanın uşağı sanmazsın! Aşağılık, sefil herif” derler (Pamuk, 2012, s. 255). Kendilerini siyaset aracılığıyla dünyaya konumlandıran ve diğerlerinden üstün gören ülkücü gençler, erkekliklerini siyaset aracılığıyla inşa ederler ve kendilerini eril iktidar mekanizmalarının bir parçası olarak görürler.

Metin yarışı, Ceylan’ı ve parasını kaybetmiştir. Metin de babası ve dedesi gibi amaçlarına ulaşamayacağını anladığında, hayatın gerçekleri karşısında hayal kırıklığı yaşadığında, yılgınlık duygusuyla içkiye sarılır. *Sessiz Ev*’de üç nesil de hayat karşısında başarılı olamadığında, teselliye içkide arar.

Recep Karataş: Gayrimeşruluğun Romandaki Temsili

Romanda Recep, Selahattin’in evdeki hizmetçi ile ilişkisinden dünyaya gelen gayrimeşru oğludur ve küçük yaşta Fatma Hanım’dan gördüğü şiddet sebebiyle cüce kalmıştır. Recep, fiziksel görünüşü sebebiyle eril iktidardan pay alamaz ve toplum içinde küçümsenir. Dış dünyaya çıkmak, insanlarla sohbet etmek ve onlarla bir arada olmak isteyen Recep’e insanlar kötü davranırlar. Akşamları kahvehaneye gittiğinde etrafındaki tanıdıklar, onunla konuşmak istemezler. Kahvehanedeki gençler, Recep’e bakarak gülüşürler. Buna karşılık Recep, “(a)ma cüce olduğum için üzülüyorum” der, “(i)nsanlar elli beş yaşındaki bir cüceyle alay edebilecek kadar kötü oldukları için üzülüyorum asıl ben” (Pamuk, 2012, s. 11). Recep, cüceliği ile alay konusu olan, diğer erkekler tarafından varlığı kabul ve onay görmeyen biridir. Recep’in varlığı ona bakan kişilerde merak, acıma ve küçümseme gibi duygular uyandırır: “Dönmüş gidiyor ağır ağır sallanarak.

Acıdım. Herkes fileyi ucundan tutar, bu, yere sürünmesin diye, ağından tutuyor. Zavallı cüce” (Pamuk, 2012, s. 153). Recep de insanların aşağılayan ve hor gören bakışlarının farkındadır. Recep, Cennethisar’ın nasıl olduğu sorusuna “İnsanlar bir kötü, acımasız oldular” diyerek cevap verir (Pamuk, 2012, s. 43). Recep’in hayatla ilişkisi görülmek üzerinden kurulmuştur. O, daima diğerlerine benzemeyen biri olarak meraklı bakışlara maruz kalır.

Cücelik Recep’in çocukluk anılarında da olumsuz bir duygu durumunun karşılığıdır. Çocukken kendisinin çok iyi saklamabaç oynayabileceğini, bu sayede görünmez olabileceğini düşünür:

Küçükken bu oyunu iyi oynayabileceğimi düşünürdüm, ama o zamanlar İsmail gibi onlar arasına girecek cesareti kendimde bulamazdım. Oynayabilseydim ama, en iyi ben saklanırdım, belki de buraya, annemin veba varmış dediği hanın yıkıntıları arasında, köyde de mesela, ahıra saklanırdım ve hiç dışarı çıkmasaydım kiminle alay ederlerdi bakalım, ama annem beni arardı, İsmail, ağbin nerde derdi, İsmail burnunu çeker, ne bileyim ben derdi ve o sırada ben onları dinliyor olurdum ve anne ben gizlice, tek başıma yaşarım anne derdim, kimseye görünmeden ve bir tek annem. O kadar çok ağlardı ki, peki, peki, dışarı çıkıyorum derdim ve annem neden gizleniyorsun oğlum, derdi ve belki de haklıdır diye düşünürdüm ben, gizlenilecek, saklanılacak ne var? Bir an unutturdum (Pamuk, 2012, s. 13).

Recep, çocukluğundan itibaren insanların bazen meraklı, çoğu zaman da küçümseyen bakışlarına maruz kalır. Fatma’nın dayağı ile cüce kalan Recep, ömrü boyunca bu yükü taşımak zorunda kalmış, cüceliği sebebiyle erkekliği yok sayılmış, insan olarak bile görülmemiştir. Recep çocukken annesinin anlattığı, oğlu olmayan padişahın, oğlu olsun diye Allah’a yalvardığı hikâyeyi hatırlar. “(B)izim gibi erkek çocukları bile yok muymuş padişahın? Vah, zavallı padişah, ona acıdım, annemi, İsmail’i ve beni daha çok severdim” (Pamuk, 2012, s. 177). Yoksunluklarla dolu bir çocukluk geçiren Recep, oğulsuz padişaha üzüdür.

Faruk tarafından verilen aylıkla çalışan Recep, evin ihtiyaçlarını görür ve ev işlerini yapar. Recep’in hizmet ettiği Fatma Hanım’ın gözünde hiç değeri yoktur. Fatma Hanım, geçmişte yaptıklarının Recep tarafından torunlarına anlatılmasından korkar: “Benimle konuşun, onunla değil! Hadi sen çık dışarı, Recep, git mutfağına in” diyerek Recep’i azarlar (Pamuk, 2012, s. 42). Eril toplumsal cinsiyet normları erkeği kamusal alanla, kadını ise özel alanla özdeşleştirerek her iki cinsiyetin yaşam alanlarının sınırlarını belirler. Kamusal alan, kişilerin kendilerine ait alandan çıkmalarını zorunlu kılan, tüm insanların ortak alanıdır ve toplumsal olarak görünür olmaya hizmet eder (Arendt, 2013, s. 95). Evde hizmetçilik yapan Recep özel alanla özdeşleştirilerek kadınsılaştırılmış, bu yolla kamusal alandaki eril varlığı değersizleştirilmiş, alanı kadın ile özdeşleştirilen mutfakla sınırlandırılmıştır. “Korkmadım. Bulaşıkları yıkadım, çalıştım, kırk yıl” diyen Recep, ömrünü, eril toplumsal cinsiyet normlarının cinsiyetçi bir bölünmeyi önceleyen konumuna göre kadın işi addedilen ev işlerini yaparak geçirmiştir (Pamuk, 2012, s. 172). Gidecek bir yeri olmayan Recep, toplum içinde görünür olmaktan çekindiği için Cennethisar’daki evden ayrılamaz.

Recep ve kardeşi İsmail’in hayatı çok trajiktir, her ikisi de istenmeyen çocuklardır. Fatma’nın dayağından sonra, evde hizmetçi olarak çalışan anneleriyle beraber bir köye gönderilmişler, onları para karşılığında evlat edinen bir adamı yıllarca babaları zannetmişler, kötü hayat şartlarında yaşamışlar, eğitim imkânlarından mahrum bırakılmışlardır. Recep, köyden Cennethisar’a babası Selahattin’in yanına geldiğinde on üç, kardeşi İsmail ise on iki yaşındadır. Babası, onları köye gönderdiği ve cahil kalmalarına sebep olduğu için pişmandır: Selahattin, Recep’e ölmeden önce,

Ah, oğlum ne yazık ki senin ve İsmail’in eğitiminizle ilgilenemedim (...) Köye götürüp baba diye sizlere gösterdikleri o aptal herif canınıza okumuş sizin, tabii bu biraz da benim kabahatim, Fatma’nın sizi oraya yollamasına göz yumdum (...) (Z)ayıf davrandım, ama Fatma’yı gücendirmek istemedim, bilim için gerekli masraflarımı hâlâ Fatma karşılıyor, sizin yediğiniz ekmek de onundur, çektığınız eziyet de (Pamuk, 2012, s. 311)

Selahattin, çocuklarına sahip çıkamadığı için üzgündür. Para kazanmayan Selahattin, Fatma’nın parasıyla geçindiği için hayatı üzerindeki hakimiyetini kaybetmiş, çocukları ile ilgili söz sahibi olamamış

ve karısının isteğini kabul etmiştir. Selahattin ve Recep'in arasında baba-oğul ilişkisi yoktur. Baba, öz oğlunun kaderine etki edememiş, oğlunun hem fiziksel hem de ruhsal olarak bedbin bir ömür geçirmesine sebep olmuştur.

Babası Selahattin öldüğünde on yedi yaşında olan Recep, gidecek bir yeri olmaması sebebiyle evden ayrılmaz, hayatını Fatma'ya hizmet ederek, temizlik ve yemek yaparak, bulaşık yıkayarak geçirir. Recep, Fatma Hanım'ın Selahattin'den kalan yazıları yakmasını engellemeye çalışır ancak Fatma onu dinlemez ve cüce kalmasına sebep olan, geçmişin hatırlatıcısı bastonuyla tehdit eder: "Demek sakladın cüce, sen onun oğlu değil, piçisin ve hiçbir şeye hakkın yok" (Pamuk, 2012, s. 219). Recep'in gayrimeşru bir çocuk olarak dünyaya gelmiş olması, her daim yüzüne vurulur ve babasıyla ilgili meselelerde söz sahibi olmadığı hatırlatılır.

Sessiz Ev'de Recep, toplumsal cinsiyet normları tarafından kadın ile özdeşleştirilen ev işlerini yapan bir hizmetçidir. Ayrıca erkeğe atfedilen fizyolojik olarak güçlü ve cesur olmak gibi özelliklere de sahip değildir. Yanı sıra gayri meşru bir ilişkiden dünyaya gelmiş, öz babasının soyadını bile taşımayan, sıklıkla piç olmakla itham edilen bir erkektir. Recep'in tüm bu özellikleri, onun toplumsal cinsiyetin erkeklere verdiği üstün konumun bir parçası olmadığını göstergesidir.

Eril İktidarın Şiddeti: Hasan

Hasan, Selahattin'in gayrimeşru ilişkisinden dünyaya gelen İsmail'in oğludur. Piyango bileti satarak ailesini geçindiren İsmail, Fatma Hanım'ın dayağının neticesinde topal kalmıştır. Yoksul bir ailenin ferdi olan Hasan, içinde bulunduğu yaşamdan memnun değildir. Herkesin saygı duyduğu ve korktuğu, çok zengin bir adam olmak ister. Ancak tembel bir öğrenci olan Hasan, matematik ve İngilizce derslerini verememiş, liseden mezun olamamıştır. Hasan, ders çalışması gereken süreçte, dönemin sağ-sol çatışmasına dahil olur. Romanda seksen darbesi öncesi dönemin sağ-sol çatışmasına, sağ görüşü temsil eden roman kişilerinin sesleri aracılığıyla yer verilir: "Bizden korktukları için gelemezler. Biz olmasaydık komünistler burayı da Tuzla gibi haraca bağlardı" (Pamuk, 2012, s. 28) diyen Hasan'ın arkadaşı Serdar, biz diyerek kendi konumu belirtir ve güçlü tarafta olduğuna işaret eder. Hasan ve arkadaşları esnafa tarihi geçmiş tiyatro bileti satarak derneğe para sağlarlar. Bilet satmak için gittikleri dükkânda berber iki bilet bırakmalarını söyler ancak kendini ispat etmek isteyen Hasan sinirlenerek, "Hayır iki değil; on tane alacaksın sen" der. "Serdar bile şaşırıldı. Evet beyler, gördünüz, tepem atarsa işte böyle olurum ben. Ama berber biletleri almadı" (Pamuk, 2012, s. 31). Kendini ideolojik olarak herkesten üstün gören Hasan, berbere sözünü dinletmeye çalışır ancak berber de dernektendir ve Hasan'ın davranışı sebebiyle grubun lideri Mustafa berberden özür dilemek zorunda kalır. Hasan sözünü geçirememesine bozulur: "Demek dernektekileri tanıdın mı buranın kralı oluyorsun. Bari hiç almayaydı. İki bilet çıkarıp uzattım. Ama dönüp almadı" der (Pamuk, 2012, s. 31). Berber genç çocuklara oranla daha üstün bir erkeklik konumunun sahibidir. Hasan'ın kendini ispat etmeye yönelik sert çıkışı karşılık bulmamış, dediğini yaptırılmamış, bu sebeple küçük düşmüştür. "Farklı erkeklikler arasındaki hiyerarşi, içerme-dışlama pratikleri, ittifak ya da çatışma dinamiklerinin oluşumunu anlamak, doğrudan 'cinsiyet rejimi'nin inşasının gerçekleştiği bir *cinsiyetlen(dir)me* sürecini anlamak anlamına gelir (Sancar, 2013, s. 42). Farklı erkekliklerin var olduğu toplumsal yapıda, erkeklikler arasındaki iktidar ilişkileri de farklılaşır. Üstün bir erkeklik konumu için belirli bir görüşün temsilcisi olmak yeterli değildir. Toplumsal statü bakımından genç çocuklardan daha üstün bir erkeklik konumunun temsilcisi olan berber, gençlerin sözünü dinlemez. Berber, "(d)ikkat edin bu küçük çakala", "çok ateşli bu" der (Pamuk, 2012, s. 31). Serdar ve Mustafa berberin sözleri üzerine gülüşürler. Eril bir ortamın temsilcisi olarak kamusal alana çıkan Hasan'ın sözlerinin alaya alınması, erkekliğinin kabul edilmemesini ve hor görülmesini de beraberinde getirir. Berberin sözleri Hasan'ın sözlerinin ve davranış biçiminin kabul görmediğinin ispatıdır. Hasan, sesini çıkaramaz, yenilgiyi kabullenir ve hakarete uğradığı için surat asar. Mustafa ile Serdar kendi aralarında konuşurlar ve Hasan'ı dışlarlar:

Bir laf söylerler, ya da öyle bir şaka yaparlar ki beni aptal durumuna düşürürler. O zaman ben o şakaya cevap verecek bir şaka ararım, ama hemen bulamam ve ben o cevabı ararken onlar benim yüzüme bakarak daha da gülüşürler, o zaman ben bazan kızar, kendimi tutamayıp bir küfür ederim ve o zaman onlar daha da gülüşünce beni daha da aptal durumuna düşürdüklerini anlarım (Pamuk, 2012, s. 35).

Hasan’ın meselesi aslında bir ideolojiden taraf olmak değil, ideoloji aracılığıyla bireysel olarak görmediği saygıyı kazanabilmektir. Ancak davranışları onun istediği saygıyı görmesini engeller. Güçlü bir erkek olarak varlığını topluma kabul ettirmek isteyen Hasan, kendini eril iktidar yapılarına eklemeyemez, arkadaşları tarafından saygı duyulmayan bir insan olarak dışarıda bırakılır. Adler (2011, s. 48), insanın hayattaki en güçlü çabalarından birinin, bir grup oluşturarak, bir topluluğun ya da toplumun bir üyesi olarak yaşamaya, başkalarından soyutlanmış bir yaşamdan kurtulmaya yönelik olduğunu söyleyerek, bu toplumsal hayatın, kişilerin içlerinde bulunan “yetersizlik ve aşağılık duygularıyla” başa çıkabilmesinde insana yardım ettiğine dikkat çeker. Hasan, kendini arkadaşlarıyla beraber güçlü hisseder ancak arkadaşları onu her fırsatta aşağılar. Hasan, “Allah’tan bizim çocuklar var, onlarla birlikte olunca, birbirine karıştırmıyorum; biliyorum o zaman suç ile günahı, haram ile helal olanı biliyorum ve korkmuyorum” (Pamuk, 2012, s. 78) dese de, yaşamlarını dini kurallara ya da haram ve helal kavramlarına göre düzenledikleri görülmez. Dernek için tarihi geçmiş bilet satarlar, topladıkları paradan kendi paylarını almayı ihmâl etmezler ya da çaresiz bir hâlde gördükleri Metin’in parasını gasp etmekten uzak durmazlar. Metin’i gasp ettikleri gece Serdar, “(B)u gerizekâli ayya da ‘çakal’ diyoruz. Asıl adı Hasan’dır” (Pamuk, 2012, s. 251) diyerek Hasan’ı takdim ettiğinde Mustafa, “Bir daha Hasan’a herkesin önünde geri zekâli, çakal filan demeyeceksin” (Pamuk, 2012, s. 256) sözleriyle Serdar’ı azarlar ancak Metin’den aldıkları on iki bin lira paradan Hasan’a sadece 500 lira verir. Geri kalan paranın derneğe gideceğini söyler, Hasan da hakkına razı olur çünkü onların eşiti olmadığını farkındadır. Hasan’ın erkekliği Mustafa ve Serdar’ınkine denk değildir. Hasan, soydukları çocukluk arkadaşı Metin’in kendisini tanımasına ipler:

Tuhaf şeyler düşündüm. Ben gidip Metin’i dövebilirim de! Düşündüm: Fırtınaları, ölümleri, depremleri. Elimdekileri bırakır, birden üstüne saldırırım: Beni niye tanımadın, niye unuttun beni? Böyledir: bunlar önemlidirler, sen onları tanırısın, uzaktan, ne yaptığını gözlersin, bütün hayatını bilirsin, o seni tanımaz bile ve hiç tanımadan da kendi hayatını yaşar gider. Öğrenirler bir gün beni, öğrenecekler (Pamuk, 2012, s. 258).

Hasan’ın aşağılık duygusu, hayatının her anında ona eşlik eder. İstediklerini yapacak toplumsal statüye sahip olmayan Hasan, kendini kabul ettirmenin bir yolu olarak şiddeti görür. Aşağılık duygusunun, yetersizlik duygusunun insanı egemenliği altına alması ile ortaya çıktığına dikkat çeken Adler (2011, s. 71), bu duygunun insanları iyi işler yapmaya teşvik etmediğine, depresif ve gelişim gücünden yoksun bir duruma soktuğuna vurgu yapar. Bu tip insanlar gerçek duruma aykırı olarak, üstün olduklarını düşünürler ve kendi kendilerini yanıltan bu düşüncenin ya da katlanamadıkları başkalarından aşağı olma durumunun acısını diğerlerinden çıkarmaya çalışırlar. Hasan’da da aşağılık duygusunun bir yansıması olarak şiddet eğilimi ortaya çıkar. Şiddeti kendisini görünür kılmanın ve varlığını kabul ettirmenin bir aracı olarak görür.

Hasan tüm aşağılamalara rağmen erkek bedeni aracılığıyla kendini güçlü hisseder ve hiçbir şeyden korkmadığını söyler: “Kadın değilim, diyorum ben, ibne değilim. Onlar korkar” (Pamuk, 2012, s. 268). Erkeklik, söylemini erkek olmayanların ve erkekliği kabul görmeyenlerin ikincilleştirilmesi üzerinden kurar. “Erkekliğin bedensel anlamının hedefleri ise her şeyden önce, erkeklerin kadınlar karşısındaki üstünlüğü ve kadınlara egemen olunması için gerekli olan hegemonyacı erkekliğe bağlı güçlülük duygusunun öteki erkek gruplarına karşı da duyulmasıyla ilgilidir” (Connell 2019: 135). Hasan, kendini cesaretlendirmek ve erkek olduğunu ispatlamak için birçok eril imgeyi bir arada kullanır: “Yapabileceğim şeyleri, ölümü, korkuyu, ateşi, başka ülkeleri, silâhları, zavallıları, köleleri, bayrağı, ülkeyi, şeytani, isyanı, cehennem” düşündüm diyerek kendini güçlü bir eril konumun paydaşı olarak görür (Pamuk, 2012, s. 268). Cebindeki çalıntı 500 liradan güç alır, kendini bir efendi olarak görür: “Benim bir kırbacım var: Efendiyim ben, bir beyefendiyim” (Pamuk, 2012, s. 269) diyen Hasan, halihazırda sahip olduğu toplumsal konumdan

rahatsızdır ve eril iktidardan pay sahibi olduğunu, zengin, güçlü ve saygıdeğer biri olduğunu hayal eder. Adler (2011, s. 66), cesaretsiz insanların hayallere ve kuruntulara çok çabuk kapıldığını ve kendilerini güçlü hissetmediklerinden dolayı daima dolambaçlı yollara saparak kendileriyle yüzleşmekten kaçındıklarını söyleyerek, bu kişilerin gerçekten kaçmalarının, içlerinde daha güçlü ve daha akıllı olduklarına dair bir duygunun uyanmasına yol açtığına dikkat çeker. Hasan da, “(b)eni çaktırmak, süründürmek ve süründürme süründürme sonunda boyun eğmeyi öğretmek istiyorlar ki, ben az ile yetinmeye alışayım. Alıştığımı gördüğünüz gün, sevineceğinizi ve keyifle, bu hayatı öğrenmiş, diyeceğinizi biliyorum ama öğrenmeyeceğim beyler ben sizin hayatınızı; elime bir tabanca geçirip ben size öğreteceğim” diyerek (Pamuk, 2012, s. 152), eril iktidar mekanizmalarının kendisi üzerindeki güçlü etkisine son verip, muktedir olmak istediğini dile getirir. Fallusu simgeleyen tabanca, iktidardan pay sahibi olma arzusunun bir göstergesidir ve romanda Hasan’ın etrafındaki insanlar tarafından görülmesini, varlığının fark edilmesini sağlayacak bir sembol olarak kullanılmıştır. Babanın iktidarı için babanın fiziksel varlığının şart olmadığını, sembolik varlığının da yeterli olduğunu dile getiren Somay (2012, s. 118), fallusun her türlü egemenlik ve ayrıcalık ilişkisinin genel geçer sembolü haline geldiğini ifade eder. Hasan’ın eril iktidar hırsı romanda, fallik simgeler aracılığıyla anlatılır: “İnsan başka biri olabilir, evet köle değiliz: Bütün korkuları, kuralları, sınırları yırtıp atarım, hedefime yürürüm, bayraklar dalgaları: Kılıçlar, bıçaklar, tabancalar, iktidar” (Pamuk, 2012, s. 260). Hasan sahip olduğu toplumsal statüden rahatsız olan, kendisini daha üstün bir konuma layık gören, istediği yaşamı elde etmek için her şeyi yapabilecek bir gençtir ve iktidarın erkeklere verdiği üstün konumdan pay almak ister.

Hasan’ın anne ve babasıyla olan ilişkisinin, kadın-erkek ilişkilerine bakışımı da şekillendirdiği görülür. Ailesi Hasan’ın okumasını ve bu sayede iş gücü sahibi olmasını ister. Hasan ise hem ders çalışmaz hem de “(o)ğlum, oğlum niye okumuyorsun, oğlum, oğlum bütün gün sokaklarda ne ediyorsun” diyerek onu uyaran babasına kızar (Pamuk, 2012, s. 108). “Türkiye’de baba-oğul ilişkisinin çoğu zaman gerilimli, sevgisiz ve mutsuz bir ilişki olması ile erkeklik değerlerinin babadan öğrenilmesinde kırılmalar yaşanması birlikte yaşanan bir gerçeklik”tir (Sancar 2013, s. 126). Hasan babasını küçümser, aralarında sevginin hüküm sürdüğü var eden bir baba-oğul ilişkisi yoktur. Babasının hayata dair tavsiyeleri Hasan’ı kızdırır. Hasan’ın babasına olan öfkesine karşılık annesi ile arasında sevgi bağı vardır: “Bana severek bakıyordu. Birden annemi ne kadar sevdiğimi ve babamı ne kadar sevmediğimi düşündüm. Anneme acıdım ve babam onu bir zamanlar dövdüğü için başka kardeşim olmadığı geldi aklıma. Bu hangi suçun cezası” diyen Hasan (Pamuk, 2012, s. 151), aile içi şiddette tanıklık etmiş ve annesinin uğradığı şiddetin olumsuz etkilerini görmüştür. Sancar (2013, s. 128), yapılan araştırmaların genç erkeklerin bilhassa babalarından gördükleri kadın düşmanlığı ve eril şiddeti kolayca reddedemediklerini ve zaman içinde bunu içselleştirdiklerini ortaya koyduğuna dikkat çeker. Baba ile kurulması beklenen duygusal ilişkideki çatışmalar ve noksanlıklar, erkek kimliğinin oluşumunda istenmeyen özelliklerin ortaya çıkmasına neden olur. Ayrıca “(b)abaya duygusal uzaklık, düşük özgüven ve kadınlara yönelik saldırganlık davranışları”nı ortaya çıkarabilir (Sancar, 2013, s. 130). Hasan da şiddete hem tanıklık etmiş hem de maruz kalmış biri olarak, uğradığı şiddetin bir parçasına dönüşecek, mağdur konumundan muktedir konumuna geçecektir. Hasan, annesinin babası tarafından şiddet görerek haksızlığa uğradığını düşünür ancak kendisi de ilk fırsatta daha güçsüz gördüğü birine şiddet uygulamaktan geri durmaz.

Hasan, kuzeni olduğunu bilmediği Nilgün’e aşiktir ve Nilgün’e olan ilgisi, arkadaşı Serdar tarafından fark edilince, bir sosyeteğe âşık olmakla suçlanarak küçümsenir. Serdar Mustafa’ya, Hasan’ın sosyetik bir kıza âşık olduğunu, onu dikizlediğini ve tarağını çaldığını söyler. Hasan, kızı tanıdığını, amcasının o evde çalıştığını, kendisinin de kızla arkadaş olduğunu söylese de, “Sus be, aptal herif!”, “Utanmıyor da. Ben de, bu herif adam olacak sanıyordum. Gelip, bana daha büyük iş ver, demesine kanıp iş var sanıyordum onda. Oysa sosyete kızlarına kul köle oluyormuş” (Pamuk, 2012, s. 181) sözleriyle Mustafa tarafından azarlanır. Mustafa “Yeter artık! Defol buradan” diyerek Hasan’ı kovar (Pamuk, 2012, s. 181). Hasan “Kalkıp bir tane vurayım dedim. Öldürürüm onu! Ama sonunda yalnız kalmak istemiyorsan, anlatacağın ki yanlış anlamanı” (Pamuk, 2012, s. 182) diyerek bakkaldan Cumhuriyet gazetesi alırken gördüğü Nilgün’e âşık olamayacağını çünkü onun komünist olduğunu söyleyerek yemin eder. Hasan yalancı ve ikiyüzlü bir çocuktur ve davranışlarının ya da duygularının sorumluluğunu almaktan kaçır. Bu defa da komüniste âşık olmakla ve komünist olduğunu bildiği bir kıızı saklamakla suçlanır. Nilgün’ü ve Cumhuriyet gazetesi satan

bakkalı cezalandırmak gerektiğine karar verirler. “(Ö)nce gidip kızın elinden gazeteyi alırsın. Buraya komünistleri sokmayacağımızı söylersin. Sonra aldığın gazeteyi yırtar atarsın. Anlaşıldı mı” (Pamuk, 2012, s. 187)? Mustafa, komünistlere bile Hasan’ın delik postunu bırakacağını söyler. Hasan söylediklerinden sonra Mustafa’yı öldürmek istese de onlara yaranmaya çalışmaktan vazgeçmez.

Hasan, arkadaşları ve toplum tarafından görmediği saygının acısını, kendisinden daha aşağı bir konumda gördüğü kadınlardan çıkarır. Genel olarak alt sınıf mensubu erkekler, aile içinde tahakkümcü, dışarıda ise maço erkekler olarak adlandırılır ve bu erkeklerin para kazanarak saygın bir statüye sahip olmadıklarından ve “egemen erkeklik” standardını gerçekleştiremediklerinden dolayı öfke ve saldırganlık duyguları yaşadıkları söylenir. Bu erkekler “genç, eğitimsiz ve işsiz oldukları koşullarda”, “egemen erkeklik” değerlerinin uzağına düştükleri için “saldırganlığa ve şiddete” yatkın hale gelirler (Sancar, 2013, s. 99). İşsiz güçsüz olmak toplumsal hayat içinde erkeklik kaybı olarak görüldüğünden bu dönemde erkekler daha agresif davranır. Şiddet, çoğu zaman eril bir güç göstergesi olarak konumlandırılır.

Hasan’ın kadına bakışı, onu değersizleştiren ve ikincilleştiren bir bakıştır. Toplumsal yaşamda kabul görmeyen ve çoğu zaman aşağılanan bir erkek olan Hasan, kadınları kendisinden daha güçsüz görür ve aşağılanmasının acısını kadınlardan çıkarır. “Hayır, ben kadınlara karşı saygılı olmamız gerektiğini bilirim, değil elinden gazeteyi alıp yırtıp atmak! Kadın zavallı bir yaratıktır, onlara kötü davranmamalı” (Pamuk, 2012, s. 201). Hasan’ın kadınlara olan saygısında, onların güçsüz ve zavallı olarak görülerek, daha aşağı bulunması etkilidir. Berktaş (2019: 256), diğer ezilen grupların aksine kadınlardan sadece “boyun eğmeleri”nin değil; bunu yaparken “sevgi ve şefkat” göstermelerinin beklendiğini, kadınların da çoğu zaman bu bakışı içselleştirdiklerini ve bu sebeple güçsüzleştiklerini ifade eder. Ayrıca ataerkil bakış kadını doğa ve bedensellik ile özdeşleştirerek, erkek ile kadın arasındaki fiziksel farklılıkları ön plana çıkarır. Berktaş (2012, s. 120), ataerkil sistemin ve bu sistemin temelini oluşturan aile ve mülkiyet yapısının merkezinde kadının bedenine ve davranışına ilişkin denetim kaygısının yer aldığını dile getirir. Hasan’ın, Nilgün’ün elinden gazeteyi almazsa erkekliğinin zedeleneceğini düşünmesinin temel sebebi de kadın üzerindeki denetim kaygısıdır. “(K)omünist kızın elinden gazetesini bile alamamış derler, değil yırtmak! Eskiden ülkücüyümüş, şimdi komünist olmuş, bile derler” (Pamuk, 2012, s. 211). Hasan’ın Nilgün’e olan davranışlarında toplumsal cinsiyetin kadın ve erkek için belirlediği ayrıştırıcı davranış biçimleri etkilidir. “En temel erkeklik değerlerinin kadınsılığı dışlamak ve aşağılamak, duygusallığı gizlemek, hiyerarşilere itaat, zorluğa alışma benzeri ‘üstün erkeklik’i tanımlayan değerler” olduğu görülür (Sancar, 2013, s. 78). Toplumsal cinsiyet normları tarafından birincil konum atfedilen erkek, kamusal alanda daima erkekliğini ispat edecek davranışlar göstermek zorundadır. Erkek bu davranışları göstermezse erkekliğinin toplumsal olarak saygı görmeyeceğinden çekinir. Hasan’ın, toplumsal olarak varlığının ve erkekliğinin kabul görmesine olan ihtiyacı, Nilgün’le kurmak istediği ilişkide genç kız tarafından görmezden gelinmesiyle birlikte, içindeki öfkenin şiddete dönüşmesine neden olur.

Hasan’ın yalnızlığı ve kabul edilmeye olan ihtiyacı romanda içsel konuşmalar aracılığıyla görünür kılınır. Plaj ve plajdaki insanlar Hasan’a başka bir dünyanın varlığını hatırlatır. Hasan, bu dünyaya ait değildir:

Üzeri sarmaşıklarla dolu tel örgüler arasından kalabalığa ve kadınlara daha da baktım. Tuhaf şey. Bazan canım bir kötülük yapmak ister, utanırım, biraz canlarımı yakayım da beni fark etsinler diye: Böylece, cezalarını vermiş olurum ve kimse şeytana uymaz ve belki bir tek benden korkarlar o zaman: Şunun gibi bir duygu: Biz iktidara, onlar da yola gelmişler (Pamuk, 2012, s. 77).

Hasan’ın diğer insanlar tarafından görülmeye ve varlığının kabul edilmesine olan ihtiyacını gidermesinin tek yolu olarak şiddeti görmesi, kendisinden daha güçsüz biriyle karşılaştığında şiddet uygulamasına sebep olur. Şiddetin ortaya çıkmasında “gençlik çağında katılınan arkadaş grupları, çeteler, fanatik ve diğer aşırı gruplar, dini ve etnik gruplar ve diğer ideolojik düşünce grupları” etkili olabilir (Moses, 2018, s. 24). Hasan’ın da katıldığı grubun eril şiddete olan yatkınlığı, tabanca taşımaları aracılığıyla görünür kılınır. “Eril şiddet, yaş, sınıf, cinsiyet ve etnisiteye dayalı hiyerarşilerle yapılandırılmış ve en güçlünün kazanacağı biçimde örgütlenmiş bir davranışlar bütünü olarak tanımlanabilir” (Sancar, 2013, s. 216).

Buradan hareketle Hasan'ın ayrıcalıklarından yararlanamadığı eril iktidar konumuna, şiddet aracılığıyla dahil olmaya çalıştığı görülür. Sancar (2013, s. 218), eril şiddetin doğuştan gelen bir özellik olduğu, “biyolojik/genetik/hormonal” etkenler tarafından şekillendirildiği iddiasının yerine; şiddetin “sonradan öğrenilen, kültürel ve toplumsal ödüllendirmeler-cezalandırmalar sistemi ile teşvik edilen” bir eylem biçimi olduğunun daha kabul edilebilir bir görüş olduğunu söyler. Eril şiddet, kadınların ikincilleştirilmesine ve bu düşüncenin toplumsal olarak normalleştirilmesine hizmet eder. Böylece kadınlar ve erkekler arasında eşitsizlik üzerine temellenen ilişkinin sorgulanmasının önüne geçilir. Şiddet, iktidarın kaybedilme korkusunun ya da yokluğunun bir göstergesi sayılabilir (Sancar, 2013, s. 223). Hasan, Nilgün tarafından sevilmesinin mümkün olmadığını ve hiçbir zaman onun eşiti olamayacağını anladığında öfkesi şiddete dönüşür ve güpegündüz, sokak ortasında Nilgün'ü döver. Nilgün'e uyguladığı şiddet aracılığıyla Hasan, kendisini bir parçası olarak gördüğü grup üyelerine karşı ne denli güçlü bir erkek olduğunu ispat ettiğini düşünür. Şiddet, eril iktidar yapılarından ayrı düşünülemez. Ünsal (2018, s. 59), iktidarın kısmen de olsa şiddetin elde tutulduğunun gösterilmesiyle temsil edildiğini söyler. Hasan da şiddet aracılığıyla eril iktidardan pay aldığını düşünür. Temsil sorunu, eril iktidarın bir yansımasına dönüşerek, okuduğu gazete sebebiyle suçlu bulunan bir genç kızın ölümü ile son bulur. Erkeklikle ilgili çalışmalar yapan Connell (2019: 13) erkeklerin mevcut toplumsal yapıda avantajlı durumda olduklarını fakat “erkek kurtuluş hareketi” tartışmasının ortaya koyduğu üzere, erkeklerin toplumsal avantajlarının bedelini ödediklerini hatta bu bedelin bazen çok yüksek olduğunu ifade eder. Erkekliğin ispat edilmesine dayanan toplumsal pratikler, duygusal olmayan, şiddete meyyal, güçlü bir erkek imajını ön plana çıkarır. Bu durum erkekliği özünden uzaklaştıran davranış biçiminin toplumsal yapıya hâkim olmasını beraberinde getirir. Ergun (2009: 495), kadını “öteki” olarak kurgulayan erkeğin, “ötekini örselerken, yaşamı ona dar kılarken, kendine verdiği zararı da göz önüne almak gerek(tiğine)” dikkat çeker. Nitekim *Sessiz Ev*'de de eril toplumsal cinsiyet normları tarafından kuşatılan Hasan'ın, erkekliğini ispat etme amacının yıkım ile sonuçlandığı görülür.

Sonuç

Sessiz Ev romanının erkeklikle ilgili toplumsal cinsiyet normları bağlamında ele alındığı çalışmada, erkeklikle ilgili normlar, romanda yer alan erkek kahramanlar aracılığıyla irdelenmiştir. Romanda birinci kuşağın temsilcisi Selahattin Bey'in soyundan gelen erkeklerin tümü toplumsal cinsiyet normlarının erkek için belirlediği üstün değerlere sahip olmayan ve bu sebeple iktidardan pay alamayan bir erkekliğin temsilcisidir. Roman üzerine yapılan incelemede erkeklerin toplumsal cinsiyet yapıları içindeki kendilerini kurgulama biçimlerinin, önceki nesillerin izlerini taşıdığı ve erkeklik algısında belirleyici olduğu görülmüştür. Bu doğrultuda ikinci ve üçüncü kuşağın temsilcisi olan roman kişileri, bir önceki nesilden farklı bir erkeklik kurmayı hedeflese de, baba ya da dedenin eril iktidardaki payından uzaklaşmaları mümkün olmamıştır. Meşru çocuk ve torunlar okuyarak kamusal alanda görünür olmuş ancak toplumsal olarak kabul edilen güçlü erkeklik konumuna sahip olamamış, eril iktidardan pay alamamış ve muktedir bir konuma gelememişlerdir. Gayrimeşru çocuklar ise eğitim fırsatından da yoksun kalarak toplum içinde düşük statülü işlerde çalışmak zorunda kalmışlar, diğer erkekler tarafından yok sayılmışlardır.

Çalışmada, farklı erkeklik algılarına yer verilerek, iktidar, şiddet, güç, öfke, kontrol, dayanıklılık, disiplin gibi erkeklik algısının temellendiği yapıların yansımaları metinsel olarak irdelenmiştir. Erkeklerin, eril iktidar konumlarının inşasında ve bu konumun sürdürülmesindeki işlevleri çalışma aracılığıyla görünür kılınmış; eril tahakkümün sadece kadınlar üzerinde değil, erkekler üzerinde de işleyen bir mekanizma olduğu, erkeklerin de erkeklere karşı daima bir iktidar mücadelesi içinde oldukları görülmüştür.

Kaynakça

- Adler, A. (2011). *Yaşama sanatı* (K. Şipal, Çev.). İstanbul: Say Yayınları.
- Arendt, H. (2013). *İnsanlık durumu* (B. S. Şener, Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Arın, C. (2018). Kadına yönelik şiddet. *Cogito*, 6-7, 305-312.
- Berkday, F. (2012). *Tarihin xinsiyeti*. İstanbul: Metis Yayınları.

- Berktaş, F. (2019). “Sonradan” söz. S. Kaygusuz ve D. Gündoğan (Yay. haz.), *Gaflet Modern Türkçe edebiyatın cinsiyetçi sinir uçları* içinde (s. 253-278). İstanbul: Metis Yayınları.
- Bora, T. ve Tol, U. (2009). Siyasal düşünce ve erkek dili erkeklik yoklaması. T. Bora ve M. Gültekin (Yay. haz.), *Modern Türkiye’de siyasi düşünce, dönemler ve zihniyetler* içinde (s. 825-836). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Bourdieu, P. (2014). *Eril tahakküm* (B. Yılmaz, Çev.). İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Bozok, M. (2015). Feminizmin erkekler cephesindeki yankısı: erkekler ve erkeklik üzerine eleştirel incelemeler. *Cogito*, 58, 269-284.
- Connell, R. W. (2019). *Toplumsal cinsiyet ve iktidar: toplum, kişi ve cinsel politika* (C. Soydemir Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Ergun, Z. (2009). *Erkeğin yittiği yerde*. İstanbul: Everest Yayınları.
- Giddens, A. (1994). *Modern mahremiyetin dönüşümü* (İ. Şahin Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Göregenli, M. (2014). Heteroseksizm, homofobi ve nefret suçları: sosyal psikolojik yaklaşım. *Cogito*, 65-66, 353-365.
- Green, A. (2004). *Hadım edilme kompleksi* (L. Kayaalp, Çev.). İstanbul: Metis Yayınları.
- Millett, K. (2011). *Cinsel politika* (S. Selvi, Çev.). İstanbul: Payel Yayınevi.
- Moses, R. (2018). Şiddet nerede başlıyor. *Cogito*, 6-7, 23-27.
- Pamuk, O. (2012). *Sessiz ev*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Sancar, S. (2013). *Erkelik: imkânsız iktidar*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Scully, D. (2016). *Cinsel şiddeti anlamak* (Ş. Tekeli, L. Aytekin, Çev.). İstanbul: Metis Yayınları.
- Somay B. (2012). ‘Bozuk’ aile. C. Çakırlar ve S. Delice (Yay. haz.), *Cinsellik muamması Türkiye’de queer kültür ve muhalefet* içinde (s. 110-127). İstanbul: Metis Yayınları.
- Timuroğlu, S. (2019). *Anlatılan ‘bizim’ hikâyemiz değil*. S. Kaygusuz ve D. Gündoğan (Yay. haz.), *Gaflet modern Türkçe edebiyatın cinsiyetçi sinir uçları* içinde (s. 63-79). İstanbul: Metis Yayınları.
- Ünsal, A. (2018). Genişletilmiş bir şiddet tipolojisi, *Cogito*, 6-7, 29-36.